

in the General regulations that establish liability for reckless causing of death, damage to health or property.

Differentiation of careless storage of firearms or of combat supplies from the adjacent warehouses crimes behind a crime may carry out only with regard to other signs part of the offense, in particular, such signs of the objective side as the Act. Acts as a sign of an objective side in this crime is the negligent storage of firearms or combat supplies.

Careless storage of firearms or of combat supplies from related crimes also we featured subjective side. Mental attitude person to any of the socially dangerous consequences of this crime is characterized by only careless form fault in the form of criminal arrogance or criminal negligence.

Surveyor of art. 264 of the Criminal Code does not contain links to additional special signs of the subject of this Act. On the basis of this it can be argued that the subject of this crime is common. That is asane person who negligently maintained firearms or combat equipment, which resulted in loss of life or other grave consequences, the age from which can arise criminal liability.

Keywords: *differentiation, dividing signs of warehouses, careless storage, firearms, ammunition.*

УДК 343.234.5

Міщенко Е.Е.

здобувач

(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

DOI: 10.31733/2078-3566-2017-4-218-225

МІСЦЕ ДІЙОВОГО КАЯТТЯ В СИСТЕМІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Визначено місце дійового каяття в системі кримінального права. Розглянуто підходи до розуміння дійового каяття, які склалися в науці кримінального права; визначаються початковий і кінцевий моменти дійового каяття; розглянуто напрями впливу дійового каяття на застосування кримінально-правових норм, що регулюють звільнення від кримінальної відповідальності, призначення покарання, звільнення від покарання та його відбування, насудимість та інші заходи кримінально-правового характеру.

Ключові слова: *дійове каяття, звільнення від кримінальної відповідальності, кримінально-правові наслідки, щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину.*

Постановка проблеми. Аналіз публікацій та мета статті. Питання кримінально-правового значення дійового каяття неодноразово ставали предметом наукового дослідження як за часів незалежності України, так і в по-

передні періоди. Зокрема, за часів незалежності в Україні захищено вже три кандидатські дисертації за означеною проблематикою: О. О. Житний “Звільнення відкримінальної відповідальності у зв’язку з дійовим каяттям” (2003 р.); М. Є. Григор’єва “Звільнення від кримінальної відповідальності у зв’язку з дійовим каяттям” (2007 р.); А. О. Булейко “Звільнення від кримінальної відповідальності у зв’язку з дійовим каяттям в Україні та інших країнах: порівняльно-правовий аналіз” (2017 р.). Проте основна увага у цих дослідженнях сфокусована саме на питаннях дійового каяття як підстави для звільнення особи від кримінальної відповідальності (ст. 45 КК). Однак уявляється, що кримінально-правове значення дійового каяття не тільки не вичерпується визнанням його підставою для застосування звільнення від кримінальної відповідальності, а й стосується значно більшого кола інститутів кримінального права. Зокрема, навіть поверховий аналіз норм КК України свідчить про наявність окремих положень, що стосуються дійового каяття поза Розділом X Загальної частини КК. З огляду на це, окремого дослідження вимагає питання про місце дійового каяття в системі кримінального права та про напрямки його впливу на застосування приписів кримінального закону. Саме ці питання і є предметом наукового осмислення у статті.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на значну кількість наукових напрацювань, на сьогоднішній час все ще існують певні розбіжності у тлумаченні поняття дійового каяття. Так, О. О. Житний стверджує, що дійове каяття – це здійснена до вступу в силу обвинувального вироку добровільна посткримінальна поведінка особи, що щиро розкалася у вчиненому, результатом якої є повна ліквідація фактичних шкідливих наслідків вчиненого нею закінченого чи незакінченого злочину або відшкодування чи компенсація за них, а також надання активної допомоги правоохоронним органам у розкритті й розслідуванні цього злочину [1, с. 180]. У цьому визначенні звертають на себе увагу декілька моментів. По-перше, у ньому акцентується увага на тому, що дійове каяття – це посткримінальна поведінка особи, *яка має місце до набрання законної сили обвинувальним вироком суду*. Такий підхід можна пояснити тим, що у своєму дослідженні автор обмежується тлумаченням дійового каяття в цілях застосування ст. 45 КК. Проте з цього твердження закономірно випливає два питання: 1) у чому може проявитися дійове каяття після постановлення, але до набрання обвинувальним вироком законної сили; 2) чи можливе і якщо так, то чи має кримінально-правове значення дійове каяття за судженого, тобто особи, стосовно якої обвинувальний вирок суду вже набув законної сили? Видається, що обидва ці питання залишилися поза увагою вченого. По-друге, О. О. Житний вказує, що «дійове каяття – це ... поведінка особи, що щиро розкалася у вчиненому ...». Таке слововживання дає підстави для припущення, що автор розглядає щирий осуд особою свого діяння як передумову, а не власне складовий елемент дійового каяття. В подальшій роботі вчений, на наш погляд, не до кінця визначився з правовою природою та місцем щирого каяття, бо використовує при його характеристиці словосполу-

чення, як: «умова звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям», «суб'єктивна ознака дійового каяття» [1, с. 110, 162].

Ю. В. Баулін визначає дійове каяття, як заохочувану державою посткримінальну поведінку особи, яка є підставою звільнення особи від кримінальної відповідальності та полягає у єдності трьох складових елементів: 1) щире розкаяння у вчиненому злочині; 2) активне сприяння розкриттю цього злочину; 3) повне відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної шкоди [2, с. 73-74, 130]. В схожій манері, також обмежуючись тлумаченням змісту ст. 45 КК, наводить власне бачення дійового каяття і М. Є. Григор'єва. На її думку, під ним слід розуміти позитивну післязлочинну поведінку особи, яка свідчить про засудження нею своєї попередньої злочинної поведінки, і загладжування шкоди, заподіяної злочином, що тягне юридичні наслідки у вигляді звільнення особи від кримінальної відповідальності [3, с. 49; 4, с. 15]. Водночас, вчена абсолютно справедливо зауважує, що, хоча термін «дійове каяття» у КК вживається лише у ст. 45, проте його сталие використання у кримінально правовій літературі дозволяє дійти висновку про те, що у законодавстві та судовій практиці він вживається у подвійному значенні:

«1) в ст. 45 КК за допомогою цього терміну визначається зміст дійового каяття, що охоплює всі його складові частини в єдності, і є одним цілим;

2) термін «дійове каяття» використовується тільки для характеристики одного або декількох елементів дійового каяття, як частини цілого (наприклад, при визначенні обставин, які пом'якшують покарання. (п.п. 1, 2 ч.1 ст. 66 КК)» [3, с. 35, 38-39]. На превеликий жаль, посилаючись на обмеженість предмета дослідження, М. Є. Григор'єва не піддає детальному аналізу саме другий варіант вживання поняття дійового каяття, хоча й робить надзвичайно важливий висновок про те, що дійове каяття використовується і як елемент, що характеризує ступінь суспільної небезпечності особи винного, і враховується як обставина, яка пом'якшує покарання, і як складова підстави при звільненні від відбування покарання з випробуванням, умовно-достроковому звільненні від відбування покарання, при призначенні більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, при заміні невідбутої частини покарання більш м'яким та при знятті судимості [3, с. 31].

А. А. Магомедов визначає дійове каяття як активну добровільну поведінку, з боку особи, що вчинила злочинне діяння, і яка спрямована на запобігання, ліквідацію або зменшення фактичних, шкідливих наслідків вчиненого або на надання допомоги правозастосовним органам у розкритті злочину [5, с. 73]. Очевидно, що вчений вже не обмежує бачення дійового каяття тільки питанням звільнення від кримінальної відповідальності. Ще далі йдуть у своєму визначенні О. В. Савкін та С. П. Щерба, вказуючи, що під дійовим каяттям слід розуміти добровільні, активні дії особи, яка вчинила злочин, що полягають у повному визнанні вини і каятті, яке об'єктивно підтверджується яквою з повинною або іншими суспільно корисними вчинками, сприянням розкриттю злочину, загладжуванням заподіяної шкоди, а також іншими діяннями

нями, що свідчать про каяття особи [6, с. 10-14]. Продовжуючи цю думку, К. В. Авсеницька вказує, що дійове каяття – це позитивна посткримінальна поведінка, здійснювана після вчинення закінченого або незакінченого злочину до моменту припинення його кримінально-правових наслідків, яка спрямована на усунення або зменшення наслідків скоєного, а також надання допомоги правоохоронним органам у розкритті та розслідуванні злочину [7, с. 42]. Важливим є те, що дослідниця прямо визначає часові межі, у яких можливе дійове каяття: *«після вчинення ... злочину до моменту припинення його кримінально-правових наслідків»*. При цьому авторка, на наш погляд, цілком слушно зауважує, що кінцева межа визначена саме таким чином, тому що саме в цих межах дійове каяття має кримінально-правове значення і впливає або може вплинути на застосування норм кримінального закону. Фактично ж, розкаюватись у вчиненому особа може й все життя.

При визначенні місця дійового каяття в системі кримінального права уявляється необхідним надати відповідь на два ключові питання: 1) які ж елементи (ознаки, умови) становлять собою зміст дійового каяття; 2) в межах застосування яких саме кримінально-правових наслідків вчинення злочину вони мають юридичне значення. Спробуємо надати відповідь на означені питання.

Не ставлячи за ціль на цьому етапі формування вичерпного та всеохоплюючого визначення поняття дійового каяття, яке б відповідало всім умовам застосування кримінального закону, зробимо спробу висловити певні судження з приводу його змісту, які можуть бути покладені в основу подальшої наукової розробки.

З аналізу усіх окреслених вище та ще низки наявних у кримінально-правовій літературі визначень уявляється, що вчені доходять певної згоди, стосовно того, що зміст дійового каяття утворюють як мінімум три групи елементів: 1) щирий осуд особою вчиненого діяння (щире каяття); 2) активне сприяння розкриттю (розслідуванню) злочину; 3) (повне) відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної шкоди. Інша справа, що в одних роботах ці чинники одержують назву елементів дійового каяття (М. Є. Григор'єва [3, с. 144], Ю. В. Баулін [2, с. 130]), його ознак (О. С. Лустова [8, с. 8-9]), умов (О. О. Житний [1, с. 96], Г. О. Єсаков [9, с. 218]), або форм (К. В. Авсеницька [7, с. 46]). Такі термінологічні розбіжності, на нашу думку, хоча й вносять певні складнощі у застосування кримінального закону, утім, не мають принципового значення в межах вирішення питання про місце дійового каяття. Іноді при тлумаченні цих чинників вчені вкладають в них достатньо різний зміст, проте, там, де поведінка особи проявляється хоча б в одному з них та має кримінально-правове значення, можна говорити про дійове каяття (чи принаймні його елементи) в широкому сенсі.

З попередньої тези випливає, що для розуміння обсягу кримінально-правового значення дійового каяття слід встановити, застосування яких саме норм КК пов'язується в законі з такими формами позитивної посткримінальної поведінки особи. Проведений аналіз свідчить, що умовно всі прояви ді-

йового каяття, які мають кримінально-правове значення, можна розподілити на дві групи, а саме ті, що мають місце: 1) до набрання законної сили обвинувальним вироком суду та 2) після набрання законної сили обвинувальним вироком суду. В основу такої класифікації покладені саме кримінально-правові наслідки дійового каяття.

Дослідження приписів чинного КК свідчить, що дійове каяття, яке сталося до набрання законної сили обвинувальним вироком суду, має кримінально-правове значення для:

1) Звільнення від кримінальної відповідальності. Тут слід урахувати, що крім загальної підстави для звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК), окремі його елементи можуть впливати на: а) застосування спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності (ч. 5 ст. 110², ч. 2 ст. 111, ч. 2 ст. 114, ч. 3 ст. 175, ч. 4 ст. 212, ч. 4 ст. 212², ч. 2 ст. 255, ч. 6 ст. 258, ч. 2 ст. 258³, ч. 5 ст. 258⁵, ч. 6 ст. 260, ч. 3 ст. 263, ч. 4 ст. 265, ч. 4 ст. 289, ч. 4 ст. 307, ч. 4 ст. 309, ч. 4 ст. 311, ч. 5 ст. 321, ч. 4 ст. 321¹, ч. 5 ст. 354 та ч. 4 ст. 447 КК); б) елементи дійового каяття можуть слугувати для суду підставою для висновку про можливість виправлення неповнолітнього засудженого, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості, або необережний злочин середньої тяжкості, без застосування покарання, що свідчить про можливість його звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру (ч. 1 ст. 97 КК); в) саме щире розкаяння у вчинюваному може стати причиною добровільної відмови від доведення злочинудо кінця. І хоча при добровільній відмові її мотиви не мають кримінально-правового значення, але саме дійове каяття може бути причиною добровільної відмови (ст. 17, ст. 31 КК)¹.

2) Призначення покарання. *По-перше*, дійове каяття впливає на загальні засади його призначення. Ст. 66 КК, яка передбачає обставини, що пом'якшують покарання, містить у собі три таких обставини, які утворюють елементи дійового каяття:

- з'явлення із зізнанням, щире каяття або активне сприяння розкриттю злочину (п. 1 ч. 1 ст. 66 КК);
- добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди (п. 2 ч. 1 ст. 66 КК);
- надання медичної або іншої допомоги потерпілому безпосередньо після вчинення злочину (п. 2¹ ч. 1 ст. 66 КК).

По-друге, дійове каяття винного впливає на можливість застосування

¹ Ми усвідомлюємо той факт, що в науці далеко не всі вчені розділять думку про те, що при добровільній відмові має місце звільнення винного від кримінальної відповідальності, протиставляючи їй позицію про виключення кримінальної відповідальності у таких випадках. Проте слід зазначити, що оскільки при добровільній відмові у вчиненому особою діянні вже наявні всі ознаки хоч і незакінченого, але все ж таки складу злочину, то й говорити про виключення відповідальності за наявності повної підстави для притягнення до неї, на нашу думку, говорити некоректно.

спеціальних правил призначення покарання. Так, за наявності обставин, що пом'якшують покарання, передбачених п. 1 та 2 ч.1 ст. 66 КК, відсутності обставин, що обтяжують покарання, а також при визнанні обвинуваченим своєї вини, строк або розмір покарання не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК (ст. 69¹ КК). Крім того, наявність вищезгаданих пом'якшуючих обставин може свідчити про істотне зниження ступеня тяжкості вчиненого злочину, а також позитивно характеризувати особи винного, що надасть суду право призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК).

3) Звільнення від покарання та його відбування. Дійове каяття винного може надати суду можливість встановити: а) втрату особою суспільної небезпеченості на час розгляду справи в суді (ч. 4 ст. 74 КК); б) можливість виправлення засудженого без відбування покарання як підставу звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК); в) відсутність необхідності у застосуванні покарання для неповнолітнього при звільненні від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру (ч. 1 ст. 105 КК).

Дійове каяття, що сталося після набрання законної сили обвинувальним вироком суду теж не позбавлено кримінально-правового значення і впливає на:

1) Звільнення від подальшого відбування покарання. Ми поділяємо думку тих вчених, які вказують що активне сприяння повному розкриттю і розслідуванню злочину, викриттю і кримінальному переслідуванню інших співучасників, розшуку майна, здобутого злочинним шляхом, добровільне відшкодування майнової та моральної шкоди, заподіяних внаслідок злочину, та інші дії, спрямовані на відшкодування шкоди, заподіяної потерпілому можливі і після засудження [7, с. 32]. І безумовно, такі дії мають впливати на вирішення питання про виправлення засудженого як підстави для застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання (ст. 81 КК) чи висновку суду про те, що засуджений став на шлях виправлення для заміни невідбутої частини покарання більш м'яким (ст. 82 КК), а також на вирішення Президентом України питання про помилування (ст. 87 КК).

2) Судимість. Ст. 91 КК передбачає можливість дострокового зняття судимості особі, яка після відбуття покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі зразковою поведінкою і сумлінним ставленням до праці довела своє виправлення. Таке виправлення, як і у наведених вище ситуаціях, може ґрунтуватися на дійовому каятті засудженого.

Таким чином, дійове каяття винного має значення на різних етапах існування кримінально-правових відносин і може вплинути на застосування таких інститутів кримінального права як: а) звільнення від кримінальної відповідальності; б) призначення покарання; в) звільнення від покарання та його відбування; г) зняття судимості; г) застосування інших заходів кримінально-правового характеру (зокрема, заходів виховного характеру до неповнолітніх).

Висновки. Вищевказане дає підстави для висновку про міжінституцій-

нальний характер дійового каяття у системі кримінального права. Оскільки елементи дійового каяття мають значення аж до закінчення кримінально-правових відносин, то й обмеження значення дійового каяття лише для вирішення питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності видавалось би штучним. Водночас, дослідженню впливу дійового каяття поза межами розгляду його як підстави для звільнення від кримінальної відповідальності, в науці кримінального права не приділено належної уваги, що й зумовлює потребу у проведенні подальших наукових розробок.

Бібліографічні посилання

1. Житний О. О. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Національна академія внутрішніх справ. Харків, 2003. 211 с.
2. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності : монографія. Київ : Атіка, 2004. 296 с.
3. Григор'єва М. Є. Звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з її дійовим каяттям : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2007. 204 с.
4. Григор'єва М. Є. Звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з її дійовим каяттям: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2007. 20 с.
5. Магомедов А. А. Правовые последствия освобождения от уголовной ответственности. Саратов : СВШ МВД России, 1994. 140с.
6. Щерба С.П., Савкин А.В. Деятельное раскаяние в совершенном преступлении. Значение, правовые последствия и доказывание : практическое пособие. Москва :Спарк, 1997. 110 с.
7. Авсеницкая К. В. Деятельное раскаяние : понятие, формы выражения, стимулирование уголовно-правовыми мерами : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Российская правовая академия министерства юстиции РФ. Москва, 2014. 176 с.
8. Лустова О. С. Деятельное раскаяние, эффективность применения поощрительных норм о деятельном раскаянии: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – СПб., 2004. 21 с.
9. Уголовное право России. Части Общая и Особенная : учебник для бакалавров / А. И. Рароги др. Москва : Проспект, 2013. 496 с.

Надійшла до редакції 29.12.2017

Mishchenko E.E. Role of the active repentance in the system of criminal law. The article deals with determination of the place of active repentance in the criminal law system. Deep analysis of the Criminal Code of Ukraine provisions has shown that certain provisions relating to active repentance exist outside Section X of the General Part of the CCU. Author has researched contemporary approaches to the understanding of the active repentance that have been developed in the criminal law science. The initial and final moments of active repentance have been determined. The author has concluded that all elements of active repentance which are relevant in order to apply CCU provisions could be divided into two groups. First group includes those that take place before court's sentence in criminal case comes into effect. Second group includes those that take place after conviction of the perpetrator. The active repentance that occurred before court's decision comes into legal force is important in order to apply CCU provisions relating to:

- Exemption from criminal liability;
- Imposition of punishment (Active repentance is considered as a mitigating circumstance according to Art. 66 CCU; it may also give a reasonable ground for imposition of a more lenient

punishment than provided for by law (Art. 69) and the imposition of a punishment in cases which include multiple mitigating circumstances (Art. 69¹);

- Exemption from punishment as it can indicate a loss of the social danger of perpetrator by the time of the trial (P. 4 Art. 74 CCU), the possibility of correction of a convicted person without serving a sentence as a ground for release on probation (Art. 75), etc.

Active repentance which happened after conviction of the perpetrator affects:

- Exemption from further serving of punishment (parole, replacement of the unserved part of the sentence with a less strict punishment, presidential pardon);

- Criminal record as it forms the basis for its early withdrawal.

On the basis of the mentioned above, the author concludes about the interinstitutional meaning of active repentance in the system of criminal law.

Keywords: *active repentance, release from criminal liability, criminal-legal consequences, sincere repentance, active assistance in disclosure of a crime.*

* * *

УДК 343.9 : 343.575-053.6

Хорольська Ю.С.

ад'юнкт

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

СХИЛЯННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ДО ВЖИВАННЯ ОДУРМАНЮЮЧИХ ЗАСОБІВ ЯК ЗЛОЧИН ТА ФОНОВЕ ЯВИЩЕ

Розглянуто проблему схиляння неповнолітніх до вживання одурманюючих засобів та досліджено її вплив на криміногенну обстановку в молодіжному середовищі.

Ключові слова: *запобігання, схиляння, неповнолітні, вживання, одурманюючі засоби, виховання, дитинство, психолог, дитяча злочинність, неповнолітній порушник закону.*

Постановка проблеми. Конституцією України у ст. 52 проголошено, що діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом. Діє ряд нормативно-правових актів, які захищають права дітей, але на сьогоднішній день окремої уваги потребує